

בלבד לכושר-המעשה של „תכלית” קרובה ותועלתית, לא בלבד לשקיעה יסודית ביותר באפיקים נתונים, — אלא גם להתעלות ברגע הדרוש, לעמידה על רוח האומה, הפריצת מסגרות הקיים — ואפילו הן יקרות מאד, לשם הבטחת העוד של חירות לאומית, של יצירה חפשית, של שלימות מבית ועוז רוח כלפי חוץ? כדלו של דבר: באיזו מידה נשתמרו, בתקופת המבחנים הגדולה של השנים האחרונות, ומול התגברות החושים החמרניים והמצומצמים, חסרי המעוף ההיסטורי, גם גורמי החלוציות הממחנכת, המדינית והרוחנית, בקרב עם הצ'כים, הנפתל על קיומו? העמדו לו, במידה מספיקה, בשנות הגורל הטררגיות שמאחריו? התעמודנה לו, להצלחו?

התשובה הטובה היא שתמצא בחלקה לאחר שאפשר יהיה לנתח את העבר הקרוב ניתוח שלם ובהיר יותר; אך היא עוד תנתן גם על ידי הופעות חיו של העם הצ'כי בשנים הבאות.

**

ההסתכלות בעבר ההיסטורי מגלה מאליה את הצורות המסורתיות להתנגדותם של הצ'כים לשליט ולכובש. אין הם מרדנים, בסגנון הבריקדה הפריזאית או הגיריליה הספרדית (אם כי לראשונה — היו תקדימים גם אצלם, לפני יום „ההר הלבן”, יב-1848). נוטים הם להתנגדות פסיבית-מלאה, סבוטג'ה וריגול-מסייע — כל עוד האויבים מושלים בארצם. תכונתם זאת היא מורשת של דורות, אשר נצטוו לשמור על כיומם, אך תמיד ידעו לעמוד בתקיפות — במאה הט"ו והי"ז (ולולא נעזבו לנפשם והותקפו „התקפה רוחנית” ע"י בני בריתם — היו מוכיחים את זה גם במאה הכ') בפני אויב בטרם השתלט על ארצם.

אך משנתחוללה שואה זו — אשר תפקידו הראשון של כל עם הוא לא להגיע אליה — אזי באים ארגונים הצבאי וצאתם לקרב או על אדמת מדינות-מקלט ידירות, או — בדפוק צבא-גואל על שערי ארצם. עוד יד הגורל נטויה לזכותם פעם נוספת בכך.

ד"ר אורי ליכטוויץ

דרך התחיה הצ'כית

א. ממלחמת-החורבן הצ'כית עד למלחמת-ההתעצמות (1918—1618)

אבדן החירות

מלחמת-השחרור הלאומית של העם הצ'כי בדורות האחרונים היא בעצם היאבקות, בשתי פרשות שונות, עם אותו האויב עצמו: עם כוחות האבסולוטיזם, הדיקטטורה והריאקציה, כנגד ההשפלה הפוליטית והתרבותית. ואם כי עצום הוא ההבדל בשיטה ובבחירת אמצעי-מלחמה, בין שני נציגי הריאקציה האלה — שושלת בית הבסבורג והנציונל-סוציאליזם הגרמני — הרי שמטרת שניהם כלפי הצ'כים אחת היתה: כליונם בתור אומה.

הקרוב ליד „ההר הלבן” הסמוך לפראג, בשביעי בנובמבר 1620, שבו נחלה הקונטר-רפורמציה הקתולית-ההבסבורגית את נצחונה המכריע על החוגים הרפורמי-

טוריים והלאומיים של הצ'כים, היה „יום התשיעי באב” של האומה הצ'כית. מאז המאה הט"ו זעזעו את בוהמיה ואת מורביה מלחמות־דת סוערות, שהיו טבועות בחותם לאומי־צ'כי מובהק. תנועת הרפורמה של יאן הוס והעדה־הכנסייה של ה„אחים הצ'כיים”, אשר הקיפו במהרה את רובו של העם הצ'כי, היו מכוונות גם כנגד הכנסייה הקתולית וגם כנגד המונרכיה ההבסבורגית. המגמה הקונטר־רפורמטור־רית הבלתי־מרוסנת, שנקט בה פרדיננד השני, גרמה להתקוממות גלויה בבוהמיה, שיגורלה נחתם במערכה ליד „ההר־הלבן” (*).

משפטה־העונשין כנגד אלה שעוררו להתקוממות והשתתפו בה היה, לאמיתו של דבר, משפט נגד העם הצ'כי. מנהיגי המרד, 27 אצילים, הוצאו להורג, ביוני 1621, בככר ה„רינג” שבעיר העתיקה בפראג (**). נכסיהם ואחוזותיהם הוחרמו. ובדרך זו הוחרמו קרוב לשלושת־רבעי המלכות הבוהמית, והוענקו לנאמני בית הבסבורג, ובעיקר לגנרלים של הקיסר ולאצילים בני חוץ.

ד ת ו מ ל ד ת

ההבסבורגים ניסו בכל האמצעים להחזיר את הצ'כים לברית הכנסייה הקתולית. ממיטב בניו של העם נשללה אחדות האמונה והמולדת. משהוצגו בפני הברירה — בחרו באמונה. ובזה נפתחת גלותם; מרוששים ומשוסים עלו בבתיב יסורים קודר זה. למעלה משלושים אלף משפחות נעקרו באותו זמן מבוהמיה והגרו לארצות הפרוטסטנטיות, וכן להונגריה ופולין. היה בזה משום הפסד לאומי קשה לעם הצ'כי; ואם כי המהגרים התאמצו לשמור בדביקות על לאומיותם גם בככר, הרי צאצאיהם אבדו בשביל עמם. אולם זכות זו של ההגירה ניתנה רק ל„אדונים”, ואילו ה„נתינים”, רובו המכריע של העם הצ'כי, נאלצו להשאר בארץ ולקבל את הדת הקתולית. וכך נשאר עם הארץ צ'כי. והוא שמר בתקופת הירידה הגדולה של האומה על כוח אלמנטרי כה רב, עד שעלה בידו, במחוזות מסוימים, וביחוד במורביה, לשוב ולכבוש בדרך של התפשטות טבעית את הקרקע שנגזלה ממנו ע"י מדיניות הטמיעה הגרמנית, שנקטו בה ההבסבורגים. לא רק „יום התשיעי באב” ו„גלות” היו לו לעם הצ'כי, אלא גם אנוסים משלו. בבוהמיה, וביחוד במורביה, וכן בסלובקיה ההונגרית, נשתמרו על ידי זה שיירי קהילות ה„אחים”, אשר חזרו בגלוי לחיק הפרוטסטנטים אחרי „פקודת הטולרנציה” של הקיסר יוסף השני בשנת 1781. הם נאחזו בספר התנ"ך בתרגומו הקלאסי הצ'כי ושמרו אמונים למסורת הלאומית. קהילות אלה הן הן מקור מוצאם של חלק ניכר ממעוררי התחיה הלאומית כגון קולר, יונגמן, פלצקי, הודוזה ואחרים (**).

(* לאחר מלחמה שארכה קרוב לשלוש שנים, ושבה נתמכו המתקוממים הצ'כיים במידת־מה גם ע"י פרוטסטנטים מארצות אירופה אחרות: מגרמניה, הולנד ואנגליה. — המער'.
(** מקום העדיקה־דרגל של בני העם הצ'כי בתקופת התעוררותו ובשנות עצמאותו. — המער'.

(***) אף מיניסטר־המלחמה של הממשלה הלאומית שבגולה (ב־1918), הסלובק סטפניק — היה ממוצא זה, בן־מטיף לעדה פרוטסטנטית כפריית. — המער'.

באופן מקביל לפעולתם של ה"מעוררים" התפתחה והלכה תנועת האספורט הצ'כית, עד אשר היתה גורם חשוב בתחיה הלאומית והפוליטית של העם. לעיני רוחם של מייסדיה — טירש ופינגר — רחף תחילה המופת של תנועת האספורט הגרמנית, שהניפה בשנות היוסדה גם את נס החופש — כנכס צאן-ברזל שלה. ברם בהמשך התפתחותו, פנו שתי תנועות האספורט הללו לכוונים שונים. בעוד אשר המוני המתעמלים הגרמנים שמרו מימי נעוריהם רק על הלבושים החיצוניים ועל המלל הרומנטי של לוחמי-החופש משנות 1812-13 ו-1848, ואת סיסמאות החופש והקידמה שכחו; בעוד אשר הסתדרויות המתעמלים הגרמנים פנו יותר ויותר לעבר מחנה הלאומנות ה"פילסטריית" הקיצונית ונמנו על סוללי-הדרך העיקריים לנושא דגל הנציונל-סוציאליזם הגרמני — לא בגדה תנועת האספורט הצ'כית אף לרגע ברעיון הדמוקרטיה והקידמה.

היא צמחה מתוך התאגדות אספורט גרמנית-צ'כית, שנוצרה בשנת 1862 בפראג. עוד באותה שנה נפרדה ההתאגדות לפי יסודותיה הלאומיים, וחבריה הצ'כים יסדו את ה"סוקול" ("פרס") בראשותו של ד"ר מירוסלב טירש. בשנת 1863 נוצר ה"סוקול" היוגוסלבי, וב-1865 — ההתאגדות הראשונה של ה"סוקול" באמריקה. סמוך לכך קמו הסתדרויות כאלו ביתר הארצות הסלבוניות. במשך עשרות בשנים שימש ה"סוקול" כביטוי המפורש והברור ביותר לכל השאיפות הפנסלבוניות. האר לימפיאדות הגדולות שהיה מארגן ("סלט"), ושהתקיימו אחת לשש שנים, הפכו כסדרן, עד לפרוץ המלחמה הקודמת, להפגנות פוליטיות גדולות של העמים הסלביים אשר בתחומיה של אוסטריה*).

ברם, בהבדל מתנועת האספורט הגרמנית, ציינה את ה"סוקול" הצ'כי עוד תעודה מיוחדת אחת, והיא: חינוכו הצבאי של העם הצ'כי, שמאז הקרב ליד "ההר הלבן" לא היה לו כל צבא משלו. חשיבות-יתר נודעת לענף זה בפעולתו החינוכית של ה"סוקול", הואיל וכבטוי ההתנגדות למשטר ההבסבורגי קם בקרב העם הצ'כי טיפוס של אדם, אשר בשטח הצבאי ראה את עיקר מטרתו בחתירה תחת הצבא האוסטרי והחרמתו. על אף הערך הרב שנודע לעמדה זו בשלב מסויים של מלחמת החופש הצ'כית, איימה הסכנה שטיפוס אדם זה, אשר מצא את ביטויו הספרותי בדמותו של "שוייק", עלול להרוס לגמרי כל יחס למשמעת וכל הבנה לחשיבות הכושר המלחמתי בקרב האומה הצ'כית.

ה"סוקול" נקט בעמדה מנוגדת לכך. משפרצה בשנת 1866 המלחמה בין פרוסיה לאוסטריה, ונשקפה הסכנה שבוהמיה עשויה ליפול שלל בידו פרוסיה, העלה טירש בפעם הראשונה את רעיון הכושר המלחמתי במרכז פעולת החינוך וההתעמלות של ה"סוקול"*. מאז הפך ה"סוקול" להסתדרות צבאית למחצה — התא הצבאי (* ילא רק אלה שבתחומי אוסטריה בלבד — כי אם גם בני סרביה, רוסיה, וה"יונקיס" הבולגריים. — המער).

** ובוזה הוכיח, כמובן, לא כ"כ את הפטריוטיזם האוסטרי-הקיסרותי שלו, כאשר אנו בשרון ההבחנה בין הרעה הקטנה לבין הרעה הגדולה ממנה — בין השלטון הזר, אך השמרני

יותר לעם הצ'כי. רבים ממארגני ריאיונים הצ'כים ושל הצבא הצ'כוסלובקי
קבלו את הכשרתם בשורות ה"סוקול", אשר מילא גם תפקיד נכבד בקיום
ה"סוקול" במדינה בשנת 1918, שנת המהפכה. המבנה החיצוני והפנימי של
ה"סוקול" נשומר ביסודן של הסתדרויות ההתעמלות האחרות שקמו אחר כך בעם
הצ'כי כגון המתעמלים הסוציאלי-דמוקרטים (אם כי סוציאליסטים מאורגנים רבים
המשיכו להשתייך בכל זאת ל"סוקול"), הפדרציה להתעמלות של הקומוניסטים
והתאגדות הקתולית להתעמלות "אורל" ("נשר").

הצ'כים הצעירים

בינתיים זרמו החיים הפוליטיים והעלו סיסמאות ופתרונות חדשים. אותה
המדיניות הצ'כית, אשר ניסתה להשיג את מבוקשה במסגרת מלכות ההבסבורגים,
נכנסה למבוא סתום*. ואז הופיע זרם חדש על הבמה המדינית שכינה את עצמו,
בביגוד לורם השליט של "הצ'כים הזקנים", בשם "הצ'כים הצעירים". הללו היו מת-
נגדים מוחלטים לנכונות-הפשרה שהגוה ה"זקנים", ועד מהרה סחפו אתם בקיצור
ביניהם את רובו של העם. הנהגת המדיניות הצ'כית עברה לידיהם מאז הבחירות
בשנת 1891. הפרופ' ת. ג. מסריק וד"ר קרל קרמרש היו המועמדים הראשיים של
"הצ'כים הצעירים", שזכו בנצחון בבחירות אלה. אולם כבר בשנת 1900 פנה מסריק
עורף למסלגה זו, אשר כוחות שוביניים ומעמדיים השתלטו עליה יותר ויותר, וייסד
מפלגה משלו (ה"ריאליסטים"). קרמרש נשאר מנהיגם של "הצ'כים הצעירים", וגם
לאחר תקומתה של הריפובליקה הצ'כוסלובקית המשיך להיות מתנגדו הריאקציוני
המובהק של מסריק.

במקום תפיסתו של פלצקי קבעו "הצ'כים הצעירים" עיקרון חדש, — הוא
העיקרון של הפנסלבייות, שמשמעותו: כל העמים הסלביים חייבים להתאחד
תחת הנהגתה של רוסיה, כדי לעמוד כגוש אדיר מול הכוחות הגרמניים השואפים
להתפשטות. מסריק, שהכיר יפה את רוסיה, התנגד לתפיסה פוליטית זו. בניתוח
סקול הוכיח לעמו, שהמשטר הצארי חותר על ידי סיסמת הפנסלביות להשגת
מטרותיו הפוליטיות שלו, כלומר להשתלטות על ארצות הבלקן והדרדנלים;
שהאינטרסים הלאומיים של הצ'כים אין להם ולא כלום עם המטרות הללו;
ושהמשטר הצארי המנוון, שדינו נגזר, לא יוכל להגיש סעד רציני לעם הצ'כי.

ולפיכך תמך מסריק כבר בראשית המאה הזאת באורינטציה של עמו על
הדימוקרטיה המערביות. מדיניות זו הניבה את פריה במלחמת 1914. מפלת
כלכות בית הבסבורג היתה — לפי תפיסתו של מסריק — תנאי מוקדם להשגת

המתון, של ההיבסבורגים ברפיונם, לבין הלאומנות הגרמנית המתנשאת והנוקשה של פרוסיה
הביליטריסטית העולה. לא ה"בעד", כי אם ה"נגד" היה העיקר בנכונות זו להקריב דם
צ'כי להגנת הממלכה ה"מטולאת" וממשלת-הזרים; סימן לריאליזם פוליטי. ברם, קוצר
בהחבת 1866, עקב קבלת הדין המהירה (מסירת ההגמוניה בארצות גרמניה לפרוסים) ע"י
הכריזתה האוסטרית — חסך לתנועה הצ'כית של הימים ההם את מבחן-הדמים עצמו. — המער.

* עקב ההסכם הגרמני-הונגרי הנ"ל, אשר הפך את הממלכה לא לפדרציה של אומות,
אלא לממלכותים: של האוסטרו-גרמנים ושל ההונגרים. — המער.

עצמאות מדינית לעם הצ'כי. אומה קטנה כאומה הצ'כית יכולה לזכות בעצמאות ולקיימה רק אז, אם רוח הדימוקרטיה והקידמה הסוציאלית תתגבר על רוח האבסולוטיזם המלוכני. בדרך של לבטי-מחשבה רבים הגיע הוא, שמפלגתו היתה. שלא כ"צ'כים הצעירים", מיעוט בלתי ניכר בעם הצ'כי, אל ההשקפה הזאת — בזמן שפרצה פתאום מלחמת 18-1914.

ב. בתוך מלחמת העולם

מסריק בגולה

זמן-מה לאחר פרוץ המלחמה עזב את פראג, והלך תחילה אל ארצות-החוץ הנייטרליות, לאיטליה ולשווייץ ואח"כ לצרפת. עד מהרה בא לפריו גם ד"ר בנש, והצטרף אליהם הסלובקי סטפניק, ששימש אחרי כן מיניסטר-המלחמה הראשון בממשלה הצ'כוסלובקית. השלישיה הזאת ארגנה את תנועת-החופש הצ'כוסלובקית בגולה, יצרה את הלגיון הצ'כי שנלחם לצדן של בנות הברית, והשיגה לבסוף — לאחר היאבקות דיפלומטית עקשנית ומורכבת — שיכירו בדרישה ליצור מדינה צ'כוסלובקית עצמאית. בנש וסטפניק נשארו בפריו, בזמן שמסריק פעל באנגליה וברוסיה, ועם המשכה של המלחמה — בארצות-הברית.

עם ראשית פעולתו נאלץ היה מסריק להכיר מה דלה היתה אף אצל המדינות-הראשיות של מדינות-הברית הידיעה של בעית הלאומים באוסטריה. הללו לא הגו רצון רב לטפל בתכניות, שחתרו להרוס את הממלכה שעל גדות הדנובה. רק אצל שני אישים זכה מסריק להבנה מוחלטת ולסעד רב, הלא הם: ויקהאם סטיה, באותם הימים — עורכו הראשי של "טיימס", והפרופ' דאָניס, המומחה ללשונות סלבוניות בסורבונה. בעזרתם התחיל בפעולה ענפה של הסברה ותעמולה בין מדינות בנות הברית. וגם לאחר שהדרישה לשחרורו של העם הצ'כי קנתה לה פרסום עוד נשארה התנגדות רבה ליצירת הלגיון וצריך היה להתגבר עליה; הקמת הלגיון נתקלה מלכתחילה ביחס ספקני מצד החוגים הצבאיים, הואיל והלגיון הורכב בעיקר מבורחים מן הצבא האוסטרי ומשבויי-מלחמה.

מסרת המלחמה של הצ'כים

המלחמה נגד שני העמים הסלביים — הסרבים והרוסים — לא יכלה, כמובן, לעורר אצל הצ'כים שום אהדה למעצמות המרכז. פעולתו הפוליטית של מסריק לאחר פרוץ המלחמה יצאה מתוך ההנחה, שנצחון "ארבעת המעצמות" יחסל לתמיד את כל שאיפותיו של העם הצ'כי להשגת עצמאותו המדינית, ולא עוד אלא שירע בהרבה לסטטוס הפוליטי הקיים. מאידך, מפלת אוסטרו-הונגריה עלולה לשמש הזדמנות שלא ציפו לה, להגשמת חלומותיו הפוליטיים. בראשית פברואר 1915 נתן קבל מסריק אצל ראש המיניסטרים הצרפתי והגיש לפניו את תכניתו: "חלוקתה של אוסטריה לפי יסודותיה הטבעיים וההיסטוריים הוא תנאי להתחדשותה של אירופה ולהחלשה ממשית של גרמניה, ומתוך כך גם תנאי לחיזוקה של צרפת". בריאן הסכים להנחה זו, שגם יתר המדינאים של ארצות ההסכמה קבלוה בהמשך המלחמה. על שאלתו של וילסון ב-21 לדצמבר 1916, סמוך לבחירתו (השנייה) לנשיאות אר-

צות הברית, את הצדדים הלוחמים בדבר מטרות המלחמה שלהם, באה ב־12 בינואר 1917 תשובתן המשותפת של כל מדינות ההסכמה — ושחרורו של העם הצ'כי נכלל בה כאחד התנאים המוקדמים לשלום העתיד לבוא.

המאבק למען הלגיון

„בלי צבא לוחם לא היתה זוכה תביעת השחרור של הצ'כים לתשומת לב רבה. בה בשעה שכל העולם עומד במלחמה אי־אפשר היה להסתפק בחבורים על זכויות היסטוריות וטבעיות.“ בשני משפטים אלה מגדיר מסריק בספרו „המהפכה העולמית“ את המטרה הפוליטית העיקרית, שעמדה בפניו ובפני שותפיו לפעולה, בו בזמן שבבוהמיה ובמורביה פעל במחתרת הארגון „מפיה“*, שהתאמץ לערער את קיומה של המונרכיה האוסטרית מבפנים וסיפק בקביעות לנציגי העם הצ'כי בחו"ל חומר אינפורמטיבי, — עסק מסריק בהשגת שאיפתם של הצ'כים להקים יחידות לוחמות עצמאיות לצד מעצמות ההסכמה וארגן בעצמו את הלגיונים האלה. כבר בראשית המלחמה התנדבו הצ'כים שנמצאו בחו"ל לצבאות ההסכמה. מעטים מהם נתקבלו לצבא הסרבי; בצרפת גוייסו לכתחילה המתנדבים ללגיון הזרים; רק ברוסיה יצרו מהם יחידה צבאית, את ה„דרוז'ינה“, במסגרת רגימנט רוסי. כל עוד ארצות הברית היו נייטרליות, פנו המתנדבים הצ'כים שישבו שם לקנדה ונתגייסו כחיילים לצבאה. רוסיה שימשה מקור, שממנו אפשר היה אחרי כן לשאוב בקביעות כוחות חדשים לפעולתו הצבאית של מסריק. מעברה השני של החזית הרוסית נלחמו בתוך הצבא האוסטרו־הונגרי גם רגימנטים צ'כיים, אשר נתפסו יותר ויותר, כתוצאה מפעולתה של ה„מפיה“, לעמדה אופוזיציונית כלפי המונרכיה ההבסבורגית. ולא עברו ימים רבים והסיסמה הפטריוטית של החיילים האלה היתה: „לעבור לצד הרוסים“. בשלישי באפריל 1915, תוך כדי הכנות להתר קפה, עבר לצד הרוסים רגימנט בוהמי שלם, הוא הרגימנט ה־28 של חיל הרגלים; שלטונות הצבא הרוסיים הרשו לחזק את ה„דרוז'ינה“ בחיילים אלה. הרשיון הזה ניטל אחר כך. מסריק נאלץ היה לנהל משא ומתן מייגע בענין זה עם הרוסים, כדי להניעם לכך, שיכללו את החיילים הצ'כים, שברחו או נפלו בשבי, ביחידה הצבאית הצ'כית. ב־21 באפריל 1916 נתן הצאר את הסכמתו לשחרר את כל שבויי המלחמה הסלביים ברוסיה ולאפשר להם להלחם נגד „ארבע המעצמות“: מטרתו של מסריק מכאן ואילך היתה — יצירת לגיון עצמאי ברוסיה והעברתו לצרפת, למען ישתתף במערכה באחד הקטעים של החזית ההיא. הוא השיג את הסכמתה של הממשלה הצרפתית לתכנית זאת. ומטעם זה גם אורגן הלגיון הצ'כי לפי הדוגמא הצרפתית והונהג בו התקנון הצבאי הצרפתי. (תפיסה זו נשתמרה גם בצבא הצ'כוסלובקי הסדיר, בצ'כוסלובקיה העצמאית).

ברוסיה, בתקופת „הממשלה הזמנית“ — קיץ־סתו 1917, — זכה מסריק להבנה מיוחדת מצד המיניסטר לעניני חוץ מיליוקוב והגנרל דוחוּנין (וביחוד — זה האחרון, לאחר הנסיון המוצלח של השתתפות הגדודים הצ'כיים בקרבות ליד ז'ורוב, בגליציה המזרחית). אולם תוך כדי פעולות־ההכנה פרצה מהפכת אוקטובר.

(* ראה „מערכות“ יוני 1942, חוב' י"א, עמוד 42.)

רוסיה הבולשביסטית כרתה ברית שלום עם גרמניה, והתחייבה לא להשאיר על אדמתה שום כוחות צבאיים האויבים לה. מסריק, שבא כבר קודם לכן לרוסיה, כדי להחיש את הקמתו של ה"לגיון והעברתו למערב, ניהל בחדשי המהפכה הסוערים את המשא ומתן המייגע עם שליטיה החדשים של רוסיה, שהתייחסו באי־אמון ללגיון הצ'כי וחששו שמא ייהפך כלי־נשק בידי הקונטררבו־לוציה — והוא קידם בכל מרצו את דבר הקמת הצבא הצ'כי. מסריק התייחס בחיוב למהפכה הרוסית. הוא ראה בה את ההזדמנות הגדולה ביותר שנתגלגלה לעם הרוסי, להתחדשותו, ואולי את תרומתו הגדולה ביותר להתפתחותה התרבותית של האנושיות, אם כי מתח בקורת על הרבה מגילוייו של הבולשביזם. הוא קיווה, שהמשטר החדש יחסל עד מהרה את הטירור וישיב את הדימוקרטיה על כנה (ראה חוברתו, "אירופה החדשה", מרץ 1918). ומטעם זה התנגד לכל מדיניות של אינטרבנציה, וקבע בשביל הלגיון את עקרון הנייטרליות הגמורה במלחמת־האזרחים ברוסיה. הוא ובנוש הגנו על העמדה הזאת בהצלחה גם אחרי כן, בימי הריפובליקה, כנגד מגמות האינטרבנציה של ד"ר קרמרש. ב־10 בפברואר 1918 כרת הסכם עם הממשלה הסובייטית, שלפיו ניתנה רשות יציאה חפשית ללגיון הצ'כי**).

ברם, מה היא הדרך החפשית שנשארה לו להעברת צבאו, אשר גדל בינתיים והגיע ל־50,000 איש, לצרפת? אמנם היתה אפשרות להלחם לצדן של רוסיה ורומניה — קודם שהללו הניחו את נשקן במערכה נגד מעצמות־המרכז. בחוגי הצבא הצרפתי חייבו תכנית זו, אולם מסריק דחה אותה, משום שלא האמין ביכולת התנגדות רצינית של הרוסים והרומנים. ואכן, הצדק היה אתו, ולפיכך לא נשארה לו אלא הדרך האחת: לפנות עם צבאו — שנותרו באיזור קיוב — לעבר סיביר, על מנת לערוך את מסעו לצרפת דרך אוקינוסים**).

ה"אנבסיס"***

דרך יפן נסע מסריק לאמריקה, כדי להשיג ערובות פוליטיות למפעל הענקי הזה של מעבר צבאו מסביב לכדור־הארץ. בפעולתו בארצות הברית זכה בעזרה רבת־ערך מצד יהודי אמריקה, ובמיוחד מצד הציונים שבהם. בספרו "המהפכה העולמית" כתב על כך כדברים האלה:

"ודוקא באמריקה, הניב לי את פרוי", אם מותר להתבטא כך, משפט הילזנר****). כבר בשנת 1907 ערכו לי יהודי ניו־יורק קבלת פנים חגיגית

(°) אשר עמד, סמוך לזה, בקרבות־מאסף עם הגרמנים, — ליד בחמץ, בשעת נסיגתו מסביבת קיוב, בראשית מרס 1918 — המערכת.

** את ההצעה לעבור, דרך קוקו או תורכסטן, אל המזרח התיכון, ולהתאחד כאן עם הכוחות הבריטיים, — דרך אשר עליה חלם גם טרומפלדור באותה תקופה — לא ראה מסריק כרצינית; ואין לדעת אם צדק בזאת. — המערך.

*** בטוי זה, השאול מתאור נסיגת "עשרת האלפים" של שכירים יוניים לכסנופונט, נתקבל בצ'כיה ככנוי למסע הגדול של הלגיונות, דרך רוסיה, סיביר והאוקינוס, לצרפת. — המערך.
**** היהודי לאופולד הילזנר יצא חייב בדין בבית־משפט אוסטרי, בשנת 1899, במשפט עלילת דם. מסריק היה אחד הלוחמים הנלהבים ביותר נגד פסק־דין זה. — המערך.

ורבת משתתפים; ערכתו אז פגישות אישיות מרובות עם נציגיהם של האדוקים
בן של הציונים. מבין אלה האחרונים אזכיר את ברנדייס, חבר בית-הדין העליון
של ארצות הברית; הוא היה ידידו הטוב של הנשיא וילסון ונהנה מאמונו. בני-
דוק היה מר מק (יוליאן) אחד ממנהיגי הציונים. כן הכרתי באופן אישי את מר
בוקולוב, האיש רב-ההשפעה שבין המנהיגים הציוניים.

באמריקה הצליח-מסריק להביא לידי אחדות גמורה בין הצ'כים
והסלובקים. למעלה מחצי מיליון סלובקים, שהתגוררו באמריקה, היוו את המרכז
הפוליטי ואת הנציגות המבוגרת ביותר של עם, אשר דוכא במולדתו ע"י ההונ-
גרים בעריצות רבה יותר מאשר הצ'כים שבבוהמיה ובמורביה ע"י הביורוקרטיה
האוסטרית. מדינאים סלובקיים חשובים, כגון סטפניק ואוסוסקי, נצטרפו אל
מסריק עוד בצרפת; שבויי-המלחמה הסלובקיים התנדבו ללגיון הצ'כי ברוסיה;
ב-30 במאי 1918, בשעת בקורו של מסריק בפיטסבורג, החליטו נציגי ההסתדרויות
הצ'כיות והסלובקיות שבאמריקה על איחודן של "ארצות הכתר הבוהמי" עם
סלובקיה למדינה צ'כוסלובקית אחידה ועצמאית.

בינתיים נעשו ברוסיה ההכנות להסעתו של הלגיון (אז — כבר בהרכב של
קורפוס-צבא שלם). אולם מאחר שנסיעה זו נתקלה בקשיים, שהלכו ורבו עקב
הכסוים עם השלטונות הסובייטים המקומיים, החליט מפקדו של הלגיון להבקיע
ליו בכוה את הדרך לסיביר. בהמשכו של מסע זה, רב-ההרפתקאות, השתלטו זמנית
הצ'כים, לסירוגין, כמעט על כל הישובים הגדולים לאורך מסילת הברזל ובכלל
זה — על ולדיבוסטוק. אגב מסע צבאי זה עלה בידי הלגיון הצ'כי לתרום שרות
וב-ערך נוסף לבנות הברית, שכן מנע, לפחות באופן חלקי, כי שבויי-המלחמה
הגרמנים והאוסטרים שנמצאו במחנות גדולים בסיביר יחזרו למולדתם, וע"י כך —
למערכה כנגד בנות הברית. גם בסיביר הצטרפו ללגיון אלפי שבויי-מלחמה צ'כיים
נוספים.

מולדיבוסטוק — הפליג הלגיון, "המסע למערב" הוביל דרך יפו, קנדה ותעלת
פנמה, ומשהגיע לאירופה — כבר הגיעה המלחמה זה מזמן לסופה, שכן היא
כבר נסתיימה עוד בהפליגם.

המשא ומתן על הקמת לגיון שני בצרפת התנהל מלכתחילה ע"י
מסריק, ואחרי כן ע"י בנש. בשנת 1916 נתן בריאן את הסכמתו ליצירת חיל כזה
בתנאי, שתחילה יגיעו משלוחי-צבא כאלה מרוסיה. בראשית נובמבר 1917 הגיע
מרוסיה הראשון למשלוחים האלה, ובו 1200 איש, ובאותו חודש הגיע לצרפת גם
המשלוח השני, של מתנדבים צ'כיים וסלובקיים מארצות הברית. מיד לאחר זה
הגיעו החיילים הצ'כיים ששרתו עד אז בצבא הסרבי שחנה בסלובקיה. ב-16 לדצמבר
1917 חתם נשיא צרפת על פקודת-חוק, שלפיה הוכר הלגיון הצ'כי כצבא בן-ברית
עצמאי בצרפת.

בקשיים החמורים ביותר נתקל דבר הקמתו של לגיון צ'כי באיטליה.
לפני שיוחר מאשר בכל מדינות הברית המשיכה מדיניות החוץ האיטלקית להסתייג
לפני התפיסה הפוליטית של מסריק. לאחר משאומתן מייגע השיג ד"ר בנש בסתו

1917 את הזכות להקים יחידות צבאיות-למחצה, שהורכבו מחיילים שברחו ומשבויי-מלחמה. ורק ב-21 באפריל 1918 אישרה סוף-סוף הממשלה האיטלקית את הקמתה של דיביזיית חיל רגלים צבאית. בסוף מאי 1918 כלל הצבא הצבאי את היחידות האלה: ברוסיה — קורפוס אחד שמנה 3 דיביזיות; באיטליה — שתי דיביזיות; בצרפת — דיביזיה אחת; ובספרד — 100 אלף איש. בשלושת הארצות האלו השתתפו הלגיונות בקרבות שונים ועזרו לבנות הברית. אולם עיקר מפעלם וערכם למען תנועת החופש הצבאית התבטא בעצם עובדת קיומם. בתור מדינאי מציאותי חזה מסריק נכונה מראש, שבתקופה מזועזעת-מלחמת מהותן היחידות צבאיות את הממשות המדינית החזקה ביותר. „היה זה מחובתנו להשתתף במלחמת העולם בתור אומה בנשק ביד. בלי השתתפותנו זאת לא היינו משיגים את עצמאותנו, וודאי שלא באותה מידה שהשגנוה. בזה טמונים המשמעות והערך הפוליטי של הלגיונות שלנו ברוסיה, בצרפת ובאיטליה. הודות להם זכינו באהדתן ובעזרתן של מדינות המערב; הודות ללגיונות ול„אנבסיס“ הסיבירי רכשנו את אהדתה של דעת-הקהל הרחבה בארצות ההסכמה, ויחס-כבוד מצד אויבינו. עצמאיתנו נכבשה בדם“.

ייסוד המדינה

צביונה וכיוונה של המדיניות הצבאית במולדת בשנות המלחמה עוצבו אף הם בהשפעת פעולתם של מסריק, בנש והלגיונות. אם מראשיתה הוציאה את כוחה תיה בפעולות מחתרת נסתרות, הרי שבמחציתה השניה של המלחמה עברה גם להתנגדות גלויה לאוסטרו-הונגריה. בפתיחת הפרלמנט בווינה, ב-30 במאי 1917, תבעו הצירים הצבאיים בהכרזה משותפת את שנוי המונרכיה האוסטרו-הונגרית למדינה פדרטיבית (Bundesstaat) שתהא מורכבת ממדינות לאומיות שוות זכויות. אולם כבר ב-6 בינואר 1918 פרסמו כל הצירים הצבאיים הצהרה, בה הכריזו פה אחד, שהאומה הצבאית „שואפת למדינה עצמאית בגבולות בודהמיה מורביה וסלובקיה“. ביוני 1918 נוסדה בפראג המועצה הלאומית הצבאית בראשותו של ד"ר קרמרש, שנידון ע"י בתי-המשפט האוסטריים למות באשמת בגידה במולדת אולם שוחרר כתוצאה מן החנינה הפוליטית, שהוכרזה ע"י הקיסר קרל. המונרכיה האוסטרו-הונגרית היתה כבר באותו זמן טבועה בגלויי התפוררות פנימית והקיסר ניסה להציל, מה שניתן להציל ע"י מעשה-הגדיבות סמלי גדול. ב-16 לאוגוסט 1918 הבטיח במניפסט לשנות את מבנה המדינה האוסטרית — לברית של מדינות אבטונומיות. אלא שאיחר את המועד! יומיים לאחר זה השיב מסריק מושינגטון על מניפסט זה בהכרזת העצמאות הצ'כוסלובקית והודעה על הקמת „ממשלה בגולה“. ב-24 באוקטובר 1918 נסעו — בהסכמת הקיסר קרל — המדינאים הצבאיים העיקריים, עם קרמרש בראשם, לג'ניבה, כדי להמלך בבנש על אום ההופעה להבא. בזמן העדרם פרצה ההפיכה בפראג. ומשהודיעו עתוני הבוקר בפראג כי נשיא המיניסטרים האוסטרי, הגרף אנדרסי, הביע את הסכמתו להכרזת השלום של הנשיא וילסון (שבה הובטח גם חופש לאומי לצ'כים), נערכו אסיפות-עם לזאת לפני מערכות העתונים, ובמהלכן הכריזו אנשים בלתי ידועים מתוך העם

הספר הגבוהים של הגרמנים לא נפגעו. למעשה, השלים המעוט הגרמני עד מהרה עם המציאות החדשה. עם האינפלציה בגרמניה ואוסטריה פגו לחלוטין הגעגועים לאיחוד עם ה"רייך". החל מ־1926 השתתפו מפלגות גרמניות גם בממשלה, תחילה — המפלגות האגררית והקתולית, ואח"כ — גם הסוציאליסטים. רק עם עליית היטלר לשלטון התפשט הנאציזם גם בקרב הגרמנים בצ'כוסלובקיה ועם הצלחותיו של היטלר הלך ורב גם מספר אוהדיו בחבל הסודאטים.

מסובכת יותר היתה הבעיה ההונגרית, כי מעוט זה נתמך באופן נמרץ מאד על ידי מדיניות הונגריה, אשר לא השלימה אף פעם עם ניתוקה של סלובקיה ותמכה במשך כל השנים בתנועה אירידנטיסטית (לא ואַנטה). פעמיים הגיעו הדברים עד לידי התנגשות מזוינת. בפעם הראשונה — בימי "הקומונה ההונגרית", בראשותו של בלה קון, אשר פרץ לסלובקיה; ובפעם שניה — עם הנסיון של הקיסר קארל לחדש את מלכותו בהונגריה. מובן, איפוא, כי מדיניות החוץ הצ'כית ראתה זמן רב את אויבה העיקרי בהונגריה ובשאיפותיה הרביזיוניסטיות. לשם עכובן נוצרה גם "ההסכמה הקטנה" של צ'כוסלובקיה, רומניה ויוגוסלביה. גם היחסים למעוט הפולני היו זמן רב מסובכים, עקב הסכסוך על איזור טאַשן.

הזכויות האזרחיות של בני המעוטים לא נפגעו. ואם גם לא פסקו טענותיהם, כי חלקם בחנוך ובפקידות קופח, יש לציין, שבאופן יחסי היו בצ'כוסלובקיה יותר בתי ספר הונגריים ופולניים מאשר בפולניה והונגריה עצמן. נכון הדבר, כי המעוטים לא היו מיוצגים בפקידות בהתאם לאחוזם באוכלוסייה, אך מקומם לא נפקד. כן נכנסו במרוצת הזמן לכל דרגות הצבא, יש לציין, כי בני המעוטים היו בדרך כלל לויאליים למדינה וקיימו את המשמעת האזרחית והצבאית. אפילו בגיוסיו של הצבא הצ'כי שבאביב ובסתיו 1938 נתברר, כי המשמעת הצבאית לא נפגמה וכי גם בני המעוטים מלאו אחרי צו הגיוס כמעט במאה אחוז.

לא נעמד כאן באריכות על הבעיה הסוציאלית בימי קיום המדינה. העקרון של שתוף כל המעמדות, לרבות מעמדות העובדים, בהנהלת המדינה עמד כנר לרגלי מדיניותה של הרפובליקה. הקואליציה של המפלגה האגררית עם המפלגות הסוציאליסטיות היתה — פרט לתקופה קצרה של שלטון הקואליציה הימנית בשנות 1926-29 — את יסוד כל הממשלות. הסוציאלידמוקרטים הצ'כיים היו עם יסוד המדינה המפלגה הגדולה ביותר וגם אחרי הפדוג, ויצירת המפלגה הקומוניסטית, נשארו המפלגה השניה במעלה. הם ראו את עצמם תמיד גם כנציגי מעמד הפועלים וגם כשומרים נאמנים על העצמאות הלאומית ועל ערכי הלאום ו"שמרו אמונים למרכס ולמסריק כאחד". לצדם פעלה המפלגה הסוציאליסטית-הלאומית, אשר לא היתה מרכזיסטית ולא נמנתה על האינטרנציונל, אך שתפה פעולה עם הסוציאלידמוקרטים בכל השאלות הנוגעות לזכויות הפועלים. מפלגה זו, אשר על ראשיה נמנה גם בנש, ריכזה בתוכה בעיקר את הפקידות, חבר המורים, אינטליגנציה, רבים מתוך חבר הקצינים, ופועלים בסקטורים מסוימים, כגון רכבת ועוד. המפלגה האגררית היתה תחילה מפלגה עממית ודמוקרטית. מנהיגה בעשר השנים הראשונות לקיום הרפובליקה, שואהלה, היה מדינאי פכח ומרחיק ראות, אשר אמנם ידע לעמוד בתוקף על האינטרסים של האכרים, אולם הבין, כי הרפובליקה צריכה להתבסס על ברית כנה של אכרים ופועלים. לא תמיד היה שותף לאידיאליזם של מסריק ולראיתו האופטימית של התפתחות העולם לקראת הדמוקרטיה והקידמה הסוציאלית, אך הוא קיבל את הדמוקרטיה כיסוד, שאין להרהר אחריו.

במרוצת הזמן התפתח אמנם במפלגה האגררית אגף ימני, שייצג את השכבה העליונה של האכרים ואת התעשייה החדשה, אשר האגררים השתלטו עליה (סוכר, כהל, מכונות חקלאיות ועוד). אחרי מותו של שואהלה גברה השפעתו של אגף זה, אשר בראשו עמד רודולף באראן, והיחסים בינו לבין מפלגות השמאל נעשו מתוחים. אחרי הסתלקותו של מסריק מכהונת הנשיא בדצמבר 1935 פרץ משבר גלוי בהנהלת המדינה עקב סירובו של אגף זה לתמוך במועמדותו של בנש לנשיאות המדינה. אולם אז עוד הספיקו כוחו של האגף הדמוקרטי בתוך המפלגה והכרעתה של המפלגה הקאתולית — אשר בראשה עמד הכומר שראמק, ראש הממשלה הצ'כוסלובקית בגולת לונדון כעת, ושבתקופת השנים האחרונות הלכה והבליטה יותר את אופיה הלאומי מתוך ריאקציה על חזיון הנאציות בגרמניה, — כדי לעצור בעד המשבר. שני המפעלים היסודיים של הרפובליקה, הרפורמה הקרקעית ותחוקת עבודה מתקדמת (על הביטוח הסוציאלי המפותח), היו אות לקואליציה של פועלים ואכרים אשר עליה, כאמור, הושתתה המדינה.

מדיניות החוץ הצ'כוסלובקית נשענה מראשיתה על הברית, שבזכותה קמה המדינה לתחיה. האוריאנטציה היתה לדימוקרטיה — ולצרפת, אשר נראתה למדינאי צ'כוסלובקיה כשומרת הנאמנה ביותר על עקרונותיו של וילסון. למעשה תמכה, איפוא, צ'כוסלובקיה בהגמוניה הצרפתית ביבשת אירופה מתוך אמונה, כי צרפת לא רק תגן על עצמאות צ'כוסלובקיה ושאר המדינות הקטנות, אלא גם תפלוס דרך להשלטת משטר בינלאומי מתקדם. בנש, אשר היה שר החיצון מיום הוסד המדינה ועד לבחירתו לנשיא הרפובליקה, היה מחסידי חבר הלאומים והזדהה עם מדיניות לוקרנו ועם כל הנסיונות להאדיר את כוחו של חבר הלאומים. המטרות היליות של מדיניות החוץ היו: א) מניעת הרסטברציה הבסבורגית בהונגריה או באוסטריה, מתוך חשש כי מלוכה הבסבורגית תשאף לכלול בתוכה את כל שטחיה לשעבר; מכאן ההתנגדות הנמרצת לרביזיוניזם ההונגרי; ב) יחס של "כבדהו ותשדהו" לגבי גרמניה, ומשום-כך התנגדות לספוחה של אוסטריה לרייך. למטרות אלו שמשה שוב, "ההסכמה הקטנה", ברית בין צ'כוסלובקיה, יוגוסלביה ורומניה. אך יש להודות, כי מדיניות החוץ הצ'כוסלובקית היתה מחוסרת תכנית קונסטרקטיבית מעשית לפתרון בעית האיזור הדאנובי. מבחינה כלכלית לא העניקה צרפת לבנות בריתה שום יתרונות, ויצירת גוש כלכלי במרכז אירופה נכשלה עקב הנגודים הפוליטיים. בזמן הממשלות הסוציאליסטיות בצ'כוסלובקיה ובאוסטריה התנהל אמנם משא ומתן על יצירת פדרציה כלכלית, אך אחרי הפלת שתי הממשלות (של טוסאר — בצ'כוסלובקיה, ושל רנר — באוסטריה) פסקו הדיננים, ומאז לא התנהל כל מו"מ רציני.

נגד האוריאנטציה הדמוקרטית של מדיניות החוץ עמדה תפיסתו של ד"ר קרמרש, אשר הטיף לברית ריאקציונית לשם אינטרזאנציה בברית המועצות, אך תורה זו לא מצאה תומכים רבים.

עם עליתו של היטלר לשלטון ראה בנש צורך בהקמת גוש אנטי-גרמני חזק, אשר ישם הגורת פלדה מסביב לגרמניה. לשוא ניסה לשכנע את המעצמות הדימוקרטיות, כי אסור להפקיר את הסוציאלי-דימוקרטיה האוסטרית. הוא לא השלה את עצמו וידע, כי ה"קלריקור פאשיזם" של דולפוס עלול רק לפנות דרך לפאשיזם ה"מלא" של היטלר. הוא לא נענה להמלצות המרוזבות להשען על איטליה הפאשיסטית בתור משקל כנגד לגרמניה הנאצית.